

Alustava raportin selailu tuotti välinpitämättömän ensireaktion: tyhjänpäiväinen raportti, jossa ei esitetä mitään uutta tietoa ja tyydytään vain luettelonomaisesti listaamaan vanhaakin. Mutta onhan se hyvä, että EVA on huomannut naisten olemassaolon ja ehkä jollakin tasolla kannattaakin naisten mahdollisuuksien edistämistä, vaikkakin sitten vain kohdellen naisia instrumentaalisesti »voimavarana»?

Varsinainen lukeminen sen sijaan kyseenalaisti tämän esitulkinnan ja tuotti analyttisempiä merkityksiä raportille. Lähdän purkamaan raporttia tekstianalyysin peruslähtökohdista: kuka kirjoittaa kenelle missä tilanteessa?

EVA eli Elinkeinoelämän valtuuskunta on elinkeinojärjestöjen yhteistyöelin, joka koostuu työnantajien, maatalouden, pankkien ja vakuutus toiminnan keskusjärjestöistä. EVA julkaisee säännöllisin väliajoin raportteja suomalaisesta asenneilmastosta ja sen osailmastoista. Vuoden 1994 julkaisu kuvaavat toiminnan nykyisiä painopisteitä: EU-keskustelua ja hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin »uudistamista».

EVA:n naisraportti syntyi tilanteessa, jossa naiset ja naisten mielipiteet ovat tuottaneet suomalaiselle elinkeinoelämälle ainakin joltisenkinlaista päänvaivaa. Ensimmäinen kolaus oli teollisuuden kannattaman ydinvoimapäätöksen kaatuminen naisäänin, toinen naisten miehiä suurempi EU-vastaisuus ja -epävarmuus. Molempiin näistä viitataan myös raportissa yritettäessä kartoittaa naisten arvomaailmaa.

Kysymys siitä, kenelle raportti sitten kirjoitettiin, onkin kinkkisempi. Näen kaksi – ehkä toisiaan täydentävää – tarkoitettua yleisöä.

Raportti voi olla kirjoitettu EVA:lle ja sen taustayhteisöille itselleen; tällöin pyrkimyksenä olisi kartoittaa ja »ottaa haltuun» naisten muodostama ongelma yhteisölle. Tähän viittaavat myös esitetyt EVA:n aikaisempien raporttien yhteenvedot sukupuolinäkökulmasta, jotka ovatkin kirjan mielenkiintoisinta, joskin vanhaa antia (johtopäätökset ovat puolestaan aika ontuvia). Tähän viittaa myös takakannen selostus siitä, kuinka »raportissa rakennetaan kokonaiskuvaa, – jonka avulla naisten lisääntyvä vaikutusvalta yhteiskunnan eri sektoreilla voidaan ymmärtää.» Ehkä tästä näkökulmasta voisi ymmärtää myös esitetyn tiedon ylimalkaisen luonteen: tarkoituksena on ollut levittää tietoa niille – EVA:n taustayhteisöille – jotka eivät aiheesta vielä mitään tiedä ja samalla luoda niille »ainakin periaatteessa» naisystävällisempi imago.

Toisena mahdollisena yleisönä ovat suomalaiset naiset – ja he lienevätkin ensisijainen yleisö. Eiväthän naiset tasa-arvojuuttuja miehet luekaan, kuten niin monesti on todettu. Tällöin projektiksi muodostuu naisten vakuuttaminen siitä, että EU ei uhkaa suomalaisten naisten asemaa eikä myöskään suomalaisilla työnantajilla ole tämänsuuntaisia pyrkimyksiä – todetaanhan raportissa naisten työpanoksen korvaamattomuus taloudelliselle kehitykselle sekä annetaan tuki päivähoitojärjestelmän ylläpidolle yhteiskunnan varoin.

Esimerkki »käännyttävästä» propagandasta on tapa,

Elinkeinoelämän valtuuskunta (1994): *Varavoimasta voimavaraksi. EVA-raportti naisten asemasta yhteiskunnassa*. Helsinki, 60 s.

Loppukeväästä 1994 Elinkeinoelämän valtuuskunta julkaisi raportin naisten yhteiskunnallisen aseman muutoksista ja tulevaisuuden näkymistä. Onko herrojen EVA:sta yllättäen tullut naistietoinen?

jolla raportissa esitetään EU:n vaikutus tasa-arvokysymyksiin. Jo aiemmin raportissa on todettu, että naiset ovat miehiä useammin EU-vastaisia tai sitten kannastaan epävarmoja. Lisäksi huomautetaan, että naisista moni arvelee EU:n vaikuttavan kielteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä sosiaaliseen turvallisuuteen. Tämä innoittaa raporttia antamaan esimerkin, joka »osoittaa, ettei EU ole naisvihamielinen»: Defrenne-päätöksen EY-tuomioistuimessa, jossa todettiin samapalkkaisuusperiaate jäsenmaita sitovaksi. Mainitsematta jää, että tämä on EU:n suurin saavutus tasa-arvon alalla; suurin osa muista säädöksistä on jäänyt pelkiksi suosituksiksi eivätkä naisten asemaan keskeisesti vaikuttavat sosiaaliturvan minimisäädökset ole edenneet senkään vertaa.

Jaakko Iloniemi toteaa raportin esipuheessa, että naisten asemasta puhuttaessa pohditaan usein, mitä esteitä naisten vaikutusvallan kasvu on olemassa. Tämä raportti sen sijaan keskittyy amerikkalaismallisesti »think positive» -näkökulmaan, »naisten mahdollisuuksiin ja naiseen mahdollisuuteen» (takakansi).

»Positiivisesta» asenteesta tulee asenteellinen positio. Puolet raportista koostuu Suomessa vuosisadan alusta nykypäivään asti toteutettujen reformien kertauksesta, naisen aseman esittelystä ja Suomen vertailusta muihin maihin. Näissä huomio kiinnittyy tapaan, jolla »suomalaiset» kuvataan naisten asemaa parantavien »linjaratkaisujen» (esim. s. 8) tietoisina ja päättäväisinä ajajina. Ketkä suomalaiset? Miten niin päättäväisinä? Esimerkiksi äänioikeustaistelussa suomalainen porvaristo oli pikemminkin naisten ja työläisten äänioikeutta vastaan. Suurin osa toteutetuista uudistuksista on saatu läpi nimenomaan *naisten* määrätietoisien ja pitkällisen työn tuloksena – usein miesten ja elinkeinoelämän vastustuksesta huolimatta.

»Positiivinen näkökulma» tuottaa myös mielenkiintoisia painopisteitä ja aukkoja tarkasteluun. Samapalkkaisuudesta – tai pikemminkin sen puuttumisesta – puhutaan yhteensä 13 rivillä (s. 22) – ja siinäkin epämääräisesti. Defrenne-tapauksen ottaminen esiin kirjan lopussa muodostaakin mielenkiintoisen kontrastin aiheen unohtamiselle: siis EU vihdoinkin toisi naisille samapalkkaisuuden? Kun suomalaisten naisten 1970-luvun tilannetta kuvataan, kauhistellaan niitä eriarvoisia lakeja ja käytäntöjä, joita muissa maissa vielä tuolloin oli. Autuaasti unohdetaan, että esimerkiksi erillisverotus toteutettiin Suomessakin 1975 ja että 1970-luvulla oli vielä lakeja, jotka kielsivät naisten pääsyn tiettyihin ammatteihin.

Raportissa yhdistetään mielenkiintoisella tavalla liberalistinen positio käsitykseen naisten erillaisuudesta. Liberalismihan perinteisesti korostaa naisen ja miehen perustavaa samanlaisuutta ja argumentoi erottelien lakien poistamisen, naisten koulutuksen parantamisen sekä asennemuutoksen puolesta. EVA-raporttia seuranneessa lehdistötiedotteessa jälkimmäinen tiivistetään seuraavalla tavalla: »Raportti näkee kehityksen naisten aseman vahvistumiseen olevan vääjäämätön, mutta radikaaleihin muutoksiin ei uskota. Välttämätön asennemuutos vie

aikaa, ja koulutuskin vaikuttaa keskipitkällä aikavälillä.»

Toisaalla raportissa huomataan kuitenkin se, että alle 45-vuotiaat naiset ovat keskimäärin koulutetumpia kuin miehet ja että naiset ovat nykyään jo enemmistönä korkeakoulutuksen suorittavista (s. 20–21). Kun näin on, pallo siirtyykin työnantajille ja yritysmaailmalle: miksi naisten työvoimaa ei hyödynnetä paremmin? Naisten osaaminen on kilpailuetu, kuten raporttikin huomauttaa. Vanhentuneet asenteet lienevätkin miesjohtoisen elinkeinoelämän ongelma, joskaan sitä ei tohdita sanoa suoraan.

Raportti ei kuitenkaan korosta liberalismiin tapaan naisten ja miesten samanlaisuutta, vaan erilaisuutta. »Naiset ovat erilaisia kuin miehet, yhtä hyvin johtajina kuin kuluttajina» (esipuhe). Kun on todettu, että esimerkiksi hyvässä johtajassa yhdistyy niin feminiinisiä kuin maskuliinisiakin piirteitä, on naisten »erilaisuuskin» uuden arvostuksen kohteena.

Koulutuksen ja asennemuutoksen painottaminen muutoksen strategioina jää raportissa siis epämääräiseksi ja sisäisesti ristiriitaiseksi. Toisaalta nämä kaksi ovat työnantajaretoriikan vakiokamaa ja hampaattomina ainoat elinkeinoelämän hyväksymät tasa-arvopolitiikan keinot. Työnantajapuoli ja elinkeinoelämänsä ovat järjestään vastustaneet esimerkiksi tasa-arvolain säätämistä ja tiukentamista sekä muita tasa-arvoon liittyviä lakiuudistuksia perustellen vastustustaan sillä, »ettei pakkokeinoja tarvita, koska tasa-arvo-ongelmien perusta on asenteissa ja niitä on muutettava».

En suosittelen raportin lukemista kenellekään, joka on tosissaan kiinnostunut naisten asemasta yhteiskunnassa. Siihen on olemassa parempia ja vähemmän asenteellisia teoksia. Sen sijaan raportti tarjonnee hyvinkin realistisen kuvan suomalaisen yritysmaailman tasa-arvokäsityksistä aiheesta kiinnostuneille.

ANNE MARIA HOLLI